

SvD

Ett kultur- & samtidsmagasin från Svenska Dagbladet
Söndag 19 januari 2025

KULTUR

Besatt av Wuhan

Författaren Liao Yiwu är en nagel
i ögat på den kinesiska regimen. Men
motståndet kommer med ett högt pris.

■ **Svåra frågor**
Gaimans sms visar
samtyckets dilemma
Kulturchefens krönika | sid 2

■ **Farfar Trump**
Så vann han väljare
hos generation Z
Essä | sid 11

■ **Bli rik snabbt**
Kan Analys-Hasse
sitta på svaret?
Reportage | sid 14

1990 fängslades Liao Yiwu efter att ha skrivit dikten "Massaker" om massakern på Himmelska fridens torg.

"Utvecklingen i Kina påminde om inbördeskrig"

Smittspårning Under pandemins första vecka kokar det kinesiska internet av rykten. Författaren Liao Yiwu följer händelseutvecklingen maniskt. Samma dag som hans dator havererar kollapsar även hans egen kropp.

Text: **Arvid Jurjaks** Foto: **Karolin Klüppel**

Det är en tidig morgon i april 2020. Liao Yiwu sitter klästrad framför datorn i sin lägenhet i Berlin. Plötsligt slocknar skärmen. Det svaga surret från datorns kretsar tystnar. Och ett tryck växer till sig över bröstet.

Sedan utbrottet av covid-19 i Kina har han inte haft en lugn stund. Det är många år sedan Liao Yiwu senast kunde besöka sitt hemland. Den regimkritiska författaren följer i stället virusets framfart från sin tyska exil. Försöken att stoppa spridningen sker med rigorösa nedstängningar. Men spridningen av rykten, ilska, protester och förtvivlan är svårare att hägna in. Under pandemins första veckor kokar internet.

Myndigheterna hinner inte med. Diktaturens rigorösa brandvägg vacklar. Och Liao Yiwu kopierar och sparar ner allt han kommer över.

Nu sitter han plötsligt framför en svart skärm. Datorn går inte att starta. Han får svårt att andas. Maktens centrum i Beijing ligger 730 mil bort. Men den här morgonen känns inte avståndet betryggande nog.

Fem år senare är han aktuell på svenska med boken "Wuhan", en dokumentärroman om virusets utbrott i den kinesiska miljonstaden.

– Jag hoppas att mina böcker av egen kraft kunde störta Kinas socialistiska imperium. Det är min önskan, säger Liao Yiwu när vi ses i hans hem i stadsdelen Westend i Berlin.

Barnskratt hörs från rummet intill. I Berlin har Liao Yiwu träffat sin andra hustru, Lu Yang. Tillsammans har de en dotter. Hon har precis fyllt tio och firar sin födelsedag med några vänner på sitt rum.

Det var tidigare Liao Yiwus arbetsrum. Nu skriver han för det mesta vid matbordet i vardagsrummet.

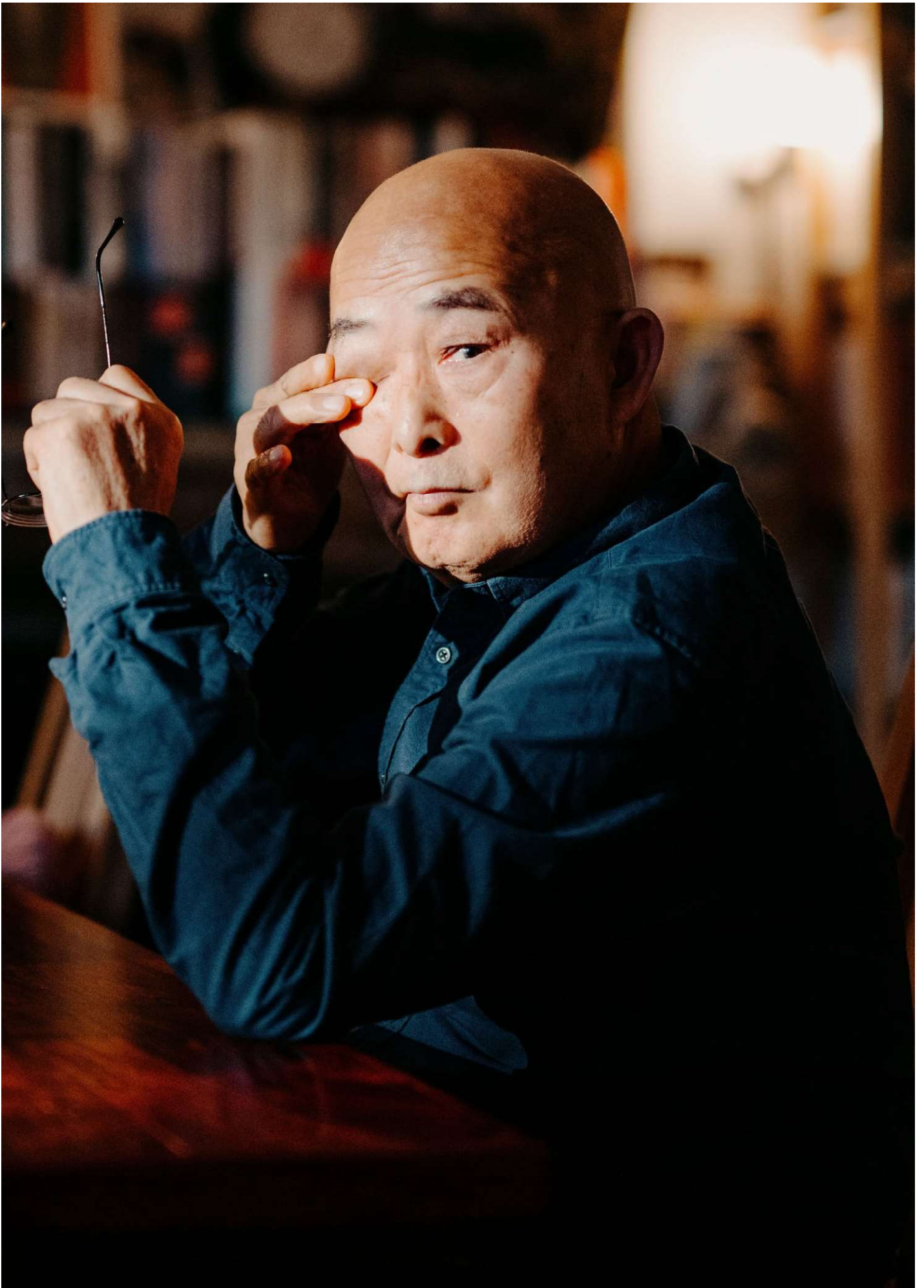
Den som har suttit i fängelse har inga större anspråk på utrymmen, säger han. Därför

arbetar han ibland även i köket, ett enkelt skrymsle avskilt från resten av lägenheten. Det är också här han lagar sin berömda *mapo tofu*, en gryta på tofu, köttfärs och peppar från hans hemtrakter i provinsen Sichuan.

Sedan Liao Yiwu flydde Kina har en rad kända personer smakat på hans kokkonst i Berlin: Nobelpristagaren Herta Müller, konstnären Ai Weiwei, den tyske sångaren och låtskrivaren Wolf Biermann. För att nämna några. Middagarna i lägenheten i stadsdelen Westend är omtalade.

Den distinkta smaken av Sichuanpeppar nyper i tungan innan chilin tar över med sin hetta.

Det var efter massakern på Himmelska fridens torg 1989 som Liao Yiwu blev politisk. Innan dess hade han mest gjort sig känd som en begåvad poet influerad av västerländska strömningar. Den episka dikten "Massaker" förändrade allt.

Liao Yiwu lärde sig spela xiao-flöjt under sin tid i kinesiskt fängelse där en fängslad buddhistmunk gav honom lektioner.

Den spreds på kassetband och Liao Yiwu dömdes till fängelse.

I fyra år tvingades han uthärda livet innanför murarna med svält och tortyr. Efteråt fortsatte den kinesiska säkerhetstjänsten att hålla Liao under sträng uppsikt. Ingen kan påstå att han vände bort blicken. Tvärtom har den nu 66-årige författaren fortsatt att vara en av Kinas skarpaste kritiker.

För 15 år sedan lyckades han lämna landet. Då var hans böcker förbjudna i Kina.

– Man svävade i ständig osäkerhet. När som helst kunde polisen tränga sig in i ens hem. Man kunde bli gripen, bortförd och sedan släppt igen utan att veta varför, säger Liao Yiwu.

”När viruset bröt ut ledde det till en enorm aktivitet på internet i Kina.”

Sina förföljare kunde han peka ut på gatan eller i baren som han drev en tid i staden Li-jiang. Det enda som nu syns nu i trädgården utanför vardagsrumsfönstret är grupp tyska trädgårdstomtär som väntar på skymningen.

– Jag har många vänner som sitter fängslade eller har dödats. Andra har släppts men kontrolleras vid varje steg. Här har jag turen att kunna skriva fritt. Som författare känner jag mig fri, men också förpliktigad gentemot mina läsare, säger Liao Yiwu.

”Wuhan” har två delar. Den ena berättar om kinesiska medborgarjournalister och deras försök att undersöka sanningen bakom covid-19-virusets utbrott. Den andra är en fiktiv berättelse om Ai Ding, en man som efter sin hemkomst som gästforskare i Tyskland försöker ta sig till Wuhan där hans fru och dotter sitter isolerade.

Det är en irrfärd genom dagens Kina, med Ai Ding som en modern Odysseus indränkt i desinfektionsmedel. Han tvingas in i karantän, flyr undan medborgargården, men gör också ett och annat stopp vid platser som är viktiga för landets litterära och politiska historia. Berättelsen är full av både sorg och humor och präglas av det drastiska fabulerande som Liao är känd för.

Själv beskriver han sin hjälte som ett kollage av olika livsöden som läckte ut på nätet under pandemins inledning.

– När viruset bröt ut ledde det till en enorm aktivitet på internet i Kina. Polisen hann inte med att kontrollera det, säger Liao Yiwu.

Han följde hur invånare från provinsen Hubei, där Wuhan är den största staden, fängslades och förföljdes, han läste rapporter om krematorium som arbetade för högtryck, om självmord, plötsliga försvinnanden och

Liao Yiwu lagar sin berömda mapo tofu i köket som också fungerar som arbetsrum.

Arbetare på en stor fabrik i Wuhan covidtestas i maj, 2020. Foto: AP

En journalist motas bort från Wuhans institut för virologi, i februari 2021. Foto: Ng Han Guan / AP

massiva övervakningsåtgärder, samtidigt som Europa ännu inte hade insett allvaret.

Tidigt pågick diskussioner om virusets ursprung. Kom det från fladdermöss på marknaden i Wuhan eller handlade det om en läcka från ett högrisklaboratorium inte långt därifrån?

När staden stängdes ned den 23 januari 2020 förstod han att något historiskt höll på att hända.

– Mina vänner i Kina sade åt mig att börja använda munskydd. De skulle skratta ut mig i Europa, sade jag till dem då. Och samtidigt såg jag hur utvecklingen i Kina började påminna om ett inbördeskrig.

Samma dag som hans dator havererade kollapsade även hans egen kropp. De sena nätterna, hans maniska sökande efter information blev för mycket. Pulsen började skena. Till slut måste han genomgå elchocksbehandling för att återställa hjärtrytmen.

■ Liao Yiwu

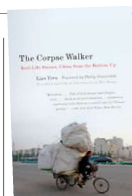
■ **Född** den 4 augusti 1958 i Chengdu, Kina.

■ **Familj:** Fru och dotter i Berlin, har även en dotter från ett tidigare äktenskap i Kina.

■ **Aktuell:** Med boken ”Wuhan”

översatt till svenska av Sissel Almgren (Lindskog förlag).

■ **Bakgrund:** Under Maos kulturrevolution 1966–1976 klassades Liaos pappa, som var lärare, som farlig intellektuell. Föräldrarna skilde sig för att

”The corpse walker” blev ett internationellt genombrott.

skydda barnen och Liao levde under en tid ett kringflackande liv med sin mor och syster.

Under 1980-talet började han publicera dikter i kinesiska litteraturtidningar.

1990 fängslades Liao efter att ha skrivit dikten ”Massaker” och

spelat in filmen ”Requiem” om massakern på Himmelska fridens torg 1989. Hans fru skilde sig från honom och i fängelset försökte han begå självmord två gånger.

Han började skriva ner historier berättade av medfångar. De

I dag jämför Liao Yiwu pandemins utbrott i Kina med Tjernobylnkatastrofen i Ukraina 1986. Men där kärnkraftsolyckan blev början på Sovjetunionens fall, har den kinesiska staten utnyttjat covid-19-viruset för att stärka sin makt och öka kontrollen av medborgarna.

Att hans egen dator sloknade tror han beror på en cyberattack.

Samtidigt har frågan om virusets ursprung fortfarande inte fått ett tillfredsställande svar, menar Liao Yiwu.

– Jag tror inte att viruset spreds med avsikt. Men en olycka i laboratoriet i Wuhan är en plausibel förklaring för mig. Även om jag inte kan bevisa det. Att flera medborgarjournalister som försökte närma sig laboratoriet greps och dömdes till fängelse är däremot ett faktum. Liksom att Xi Jinping använt pandemin för sina egna syften. Kina är nu ett samhälle som det i "1984". Det är vad jag vill säga med min bok, säger Liao Yiwu.

Att Kina slog tillbaka mot dem som över

”Kina är nu ett samhälle som det i ’1984’. Det är vad jag vill säga med min bok.”

huvud taget ville koppla viruset till landet – oavsett om ursprunget fanns i ett provrör eller bland djuren på en marknad – är ingen hemlighet. Till och med barnböcker har hamnat i skottgluggen. Som när det kinesiska generalkonsulatet i Hamburg ett drygt år efter pandemins utbrott pekade ut en tysk bilderbok för att sprida hat och rasism mot kineser. Det Bonnierägda förlaget Carlsen i Tyskland stoppade utgivningen. I kommande upplagor var meningen "viruset kom från Kina och spreds därifrån över hela världen" struken.

– Det var första gången jag blev medveten

om att Kina utövar censur också i väst, säger Liao Yiwu.

På spiselkransen i vardagsrummet står hans böcker i bland annat tyska, engelska och svenska översättningar, tillsammans med kinesiska översättningar av bland annat den ryska dissidentförfattaren Alexander Solzjenitsyn. Där står också hans xiao-flöjter, traditionella bambuinstrument som han lärde sig spela i fängelset. Från en cd strömmar Bachs celloviter.

Ibland när Liao har skrivkramp tar han cykeln in till Brandenburger Tor. Den tyska huvudstadens landmärke, som under kalla kriget stod mitt i det ingenmansland som delade öst och väst, blev en berömd kuliss när Berlinmuren föll 1989. Det är en av de platser där Liao Yiwu känner hur historiens öde binder samman Europa med Kina. Också där protesterade människor för demokrati och yttrandefrihet samma år.

publicerades flera år senare bland annat på svenska i boken "För en sång och hundra sånger" (2013). Efter att ha släppts 1994 fortsatte Liao sin dokumentära metod och gav 2001 ut en bok med samtal och intervjuer med Kinas fattiga och utslag-

na. "Interviews with people from the bottom rung of society" gavs även ut i en tvättad version i Kina, men förbjöds snart.

Boken och dess uppföljare "The corpse walker. Real life stories: China from the bottom up" (2008) gav Liao internatio-

Första titeln på svenska släpptes 2013.

nell erkännande. Men han förvägrades lämna landet.

2011 flydde han Kina. Sedan dess lever han i exil i Berlin.

Liao Yiwu har gett ut ett 15-tal boktitlar.

■ **Utgivning på svenska:**
"För en sång och hundra sånger" (2013)
"Gud är röd" (2013)
"Wuhan" (2024)

Middagarna i lägenheten har blivit mytomspunna, och Liao Yiwu har haft gäster som Nobelpristagaren Herta Müller och konstnären Ai Weiwei.

Bild på fängslade Gui Minhai från en demonstration 2020.

Men där demonstrationerna i Östtyskland slutade med att DDR gick under, fick studentrörelsen i Kina ett blodigt slut med massakern på Himmelska fridens torg i Beijing den 4 juni 1989.

Trots det vårdade väst även efteråt hoppet om demokratiska reformer. Om inte annat för att motivera lukrativa handelsrelationer. Liao Yiwu är tydlig med vem han anser drog det längsta strået i de relationerna.

– Man trodde att Kina automatiskt skulle avlägsna sig från socialismen. Fram till utbrottet av pandemin. Då insåg man att det i stället var väst som hamnat i en beroendeställning till Kina, säger Liao Yiwu och fortsätter:

– I dag påverkar Kina alla delar av våra liv, in i minsta vrå. Fundera över varför Xi Jinping uppträder så självsäkert på den internationella arenan. Han vet att han har vunnit.

Sättet som Kina slog ner på Hongkongs demokrati-rörelse 2019 ser Liao som ett nytt 4 juni 1989. Domarna som fälldes mot 45 av aktivisterna den 19 november 2024 oroar honom mycket. Hoppet har minskat om att få regimen att släppa politiska fångar, eller låta dissidenter resa ut. Liao Yiwu är djupt engagerad i flera av dessa öden och var en av dem som såg till att fredspristagaren Liu Xiaobos änka, konstnären Liu Xia, kunde lämna Kina 2018.

”Vi får nog utgå ifrån att han inte kommer ut levande.”

Liao Yiwu om Gui Minhai.

Själv flydde Liao över gränsen till Vietnam 2011. Då hade han tröttnat på att förneka sig själv i hemlandet, samtidigt som hans böcker publicerades i väst. När Svenska Akademien ett år senare delade ut Nobelpriset till Mo Yan, som åtnjuter hög status i Kina, blev han rasande. Liao protesterade vid ett snöigt Hötorget i Stockholm fick stora rubriker, framför allt eftersom hans meddemonstrant, konstnären Meng Huang, genomförde aktionen naken.

Än i dag beskyller Liao Yiwu Svenska Akademien för att ha böjt sig för makten i Kina. Han pekar på hur ledamoten och sinologen Göran Malmqvist, som avled 2019, var högt aktad i det officiella Kina, samtidigt som utrymmet för kritiska röster hela tiden krympte.

■ Fakta | Marknad eller labbläcka?

■ Covid-19-virusets ursprung är fortfarande inte helt klarlagt. Att viruset fördes över från djur till människa på en marknad i Wuhan pekats ut som den mest sannolika teorin av de flesta forskare.

I december kunde den vetenskapliga tidskriften Nature berätta om nya undersökningar som stöder teorin: Spår som säkrats när marknaden stängdes ner i januari 2020 visar att immunförsvaret hade aktiverats hos vissa djur.

■ Att det ännu saknas prover som visar att djur på marknaden faktiskt bar på viruset gör dock att andra teorier lever vidare. Bland dem dominerar tesen att viruset ska ha läckt från Wuhan institute of virology, ett så kallat P4-laboratorium i staden. WHO har anmärkt på att Kina inte gett dem full tillgång till data för att helt kunna avfärda tesen, som är politiskt laddad. Så sent som i december slog en republikansk-ledd kommitté från representanthuset fast att viruset sannolikt hade läckt från ett labb.

Under 2012 deltog Liao Yiwu i en nakenprotest på Hötorget mot författaren Mo Yans Nobelpris. Foto: Aftonbladet/TT

Djurmarknaden i Wuhan är permanent stängd. Foto: Dake Kang / AP

För dem som är kvar ser det mörkt ut.

Hit hör den svenske förläggaren Gui Minhai. I ”Wuhan” beskriver Liao Yiwu kidnappningen av svensken som ett exempel på det som kallas oinskränkt krigföring. Det är ett begrepp som myntats inom Kinas militär för att beskriva ett krig som inte bara förs med vapen och våld, utan också ekonomiskt, kulturellt och psykologiskt. Att införa öppen ridå undanröja en kritisk förläggare passar väl in i den strategin.

Gui Minhai fängslades första gången 2014 efter att ha förts bort från sin semesterlägenhet i Thailand. Den andra gången kidnappades han av kinesiska agenter på ett tåg i Beijing 2018, trots att han var eskorterad av två svenska diplomater. Gui var då på väg att söka läkarvård för vad som misstänktes vara den svåra nervsjukdomen ALS.

Liao menar att Kinas exemplösa agerande uppnådde sitt syfte: Hela Hongkongs förlagsvärld tystades ner och politiskt känsliga böcker försvann från hyllorna.

– Det är en helt ny form av maktdemonstration från Kina, säger Liao Yiwu.

Den svenska regeringen har kritiserats för att inte göra tillräckligt för att få ut Gui Minhai. Just nu spelar det mindre roll, menar Liao. För hans egen flykt hade Angela Merkels kontakter med Kina stor betydelse. Men tiden då västliga regeringschefer kunde lämna över listor på de dissidenter de ville se fria är förbi, säger han. Och vad som står i ens pass har heller ingen större betydelse längre.

– Om du är svensk eller amerikan spelar ingen roll. Gui Minhai är svårt sjuk. Han måste ta medicin varje dag. Även i detta tillstånd håller de honom kvar. Vi får nog utgå ifrån att han inte kommer ut levande.

Liao Yiwu tittar på klockan. Om en timme kommer hans tyske förläggare på besök. Vi är mitt inne i samtalet om konflikten med Svenska Akademien när Liao reser sig upp. Han plockar undan några böcker som ligger på bordet och försvinner utan ett ord.

Det skramlar om grytorna i köket.

Tolken Jing Möll sitter kvar vid bordet.

– Nu måste han laga mat, förklarar hon.

Arvid Jurjaks är frilansskribent och återkommande medarbetare i SvD Kultur. sondag@svd.se

Karolin Klüppel är frilansfotograf. sondag@svd.se